

УДК 35.078.3

Л.П. КОВАЛЕНКО, канд. юрид. наук,
доц., Національний університет «Юридична ака-
демія України імені Ярослава Мудрого»

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОПОРУШЕНЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Ключові слова: інформаційні правопорушення,
сутність інформаційних правопорушень, особли-
вості і види інформаційних правопорушень

Права громадян в сфері інформації у роз-
винутому суспільстві потребують особливого
захисту, передбаченого на сьогоднішній день
різними галузями права, зокрема адміністра-
тивного, цивільного, конституційного та ін-
шими. Необхідність удосконалення правового
регулювання у інформаційній сфері обумов-
люється потребою в підвищенні ефективності
захисту інформаційних прав громадян і, зок-
рема, забезпечення реалізації передбаченого в
Конституції України обов'язку держави захи-
щати права громадян в цій сфері.

Дослідженням деяких питань щодо право-
порушень в інформаційній сфері займалися
фахівці різних галузей права, вчені вітчизня-
ної та російської науки, як: Ч.Н. Азімова, І.Л.
Бачило, А.Б. Венгеров, С.Д. Волошко, В.А.
Дозорцев, В.І. Жуков, В.О. Калятін, О.А. Пі-
допригора, О.О. Підпригора, Г. Штумпфа,
Р.Б. Шишка, О.А. Чобот ін., однак їх роботи не
мали комплексного цивілістичного характеру,
а торкалися лише окремих питань інформації
як об'єкта того чи іншого виду правових від-
носин. Водночас особливості інформаційного
правопорушення не були предметом вивчен-
ня. Розробки науковців з даної тематики роз-
кривають лише окремі аспекти досліджуваного
питання. У зв'язку з цим, а також враховуючи
бурхливий розвиток інформаційного права в
Україні, зокрема, нагальну потребу у регулю-
ванні відносин в даній сфері, метою статті є
визначення поняття інформаційних правопо-
рушень, їх сутності, особливостей, необхід-
ність проведення їх класифікації на види. До-

слідження складу інформаційних правопо-
рушень, об'єктивних і суб'єктивних ознак,
законодавчих основ інформаційних правопо-
рушень, системи та видів стягнень, що накла-
даються за інформаційні правопорушення.

*Інформаційне правопорушення (просту-
пок) – це протиправна, винна (умисна або не-
обережна) дія чи бездіяльність, яка посягає
на врегульовані законами суспільні відноси-
ни, які виникають та існують при здійсненні
інформаційної діяльності, а саме: при одер-
жанні, використанні, поширенні та зберіганні
учасниками інформаційних правовідносин
інформації і за яку законом передбачено ін-
формаційну відповідальність.* Це визначення
не дається в чинному інформаційному зако-
нодавстві, на нашу думку в майбутньому в
ньому повинен робитися акцент на об'єкти
інформаційного правопорушення – одержан-
ня, використання, поширення та зберігання
учасниками інформаційних правовідносин
інформації.

Ознаки інформаційного правопорушення:

– *діяння.* Йдеться про те, що лише усвідом-
лювані особою акти поведінки, виражені як у
діях, так і в бездіяльності, можуть вважатися
інформаційним правопорушенням. Як прикла-
ди дій, що є інформаційним правопорушення-
ми, можна привести ненадання інформації на
запит, нездійснення реєстрації документів,
необґрунтоване віднесення інформації до ін-
формації з обмеженим доступом (ст.24 Зако-
ну України «Про доступ до публічної інфор-
мації»). Прояви психічної діяльності, такі як
думки, бажання, уподобання (навіть якщо во-
ни мають протиправний характер) не можуть
уважатись інформаційним правопорушенням;

– *протиправність* – інформаційне право-
порушення полягає в порушенні правил пове-
дінки, встановлених відповідними правовими
нормами. Важливо підкреслити недопусти-
мість використання компетентними органа-
ми (посадовими особами), уповноваженими
розглядати справи про інформаційні право-
порушення, аналогії закону. Порушення пра-
вил поведінки лише тоді вважається інфор-

маційним правопорушенням, коли воно визначене як таке чинним інформаційним законодавством;

– *суспільна небезпека* – інформаційне правопорушення посягає на врегульовані законами суспільні відносини, які виникають та існують при здійсненні інформаційної діяльності, а саме: при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні учасниками інформаційних правовідносин інформації;

– *винність* – інформаційне правопорушення особи є лише тоді, коли має місце вина у формі умислу чи необережності. Лише усвідомлені діяння можуть бути інформаційним правопорушенням. Коли вини правопорушника в діянні немає, то відповідно воно не вважається інформаційним правопорушенням;

– *караність* – інформаційне правопорушення вважається таким за умови, що за нього законодавством передбачено інформаційну відповідальність. Іншими словами, лише те правопорушення вважається інформаційним, відповідальність за яке передбачено інформаційним законодавством.

Склад інформаційного правопорушення.

Склад інформаційного правопорушення – це сукупність установлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, наявність яких характеризує діяння як інформаційне правопорушення (проступок). За допомоги такої характеристики, як склад інформаційного правопорушення, є можливість отримати його загальну характеристику.

Вказаними ознаками інформаційного правопорушення є:

1. Об'єкт.
2. Об'єктивна сторона.
3. Суб'єкт.
4. Суб'єктивна сторона.

Об'єкт інформаційного правопорушення – це суспільні відносини, врегульовані нормами інформаційного права, яким завдано шкоди інформаційним правопорушенням. Іншими словами, це те, на що спрямовано інформаційне правопорушення.

Види об'єктів:

– загальний – усі суспільні відносини, врегульовані нормами інформаційного права. Виходячи з визначення інформаційного правопорушення загальним об'єктом інформаційного правопорушення є суспільні відносини у інформаційній сфері;

– родовий – група однорідних суспільних відносин, урегульованих нормами інформаційного права;

– безпосередній – конкретні суспільні відносини, врегульовані нормами інформаційного права.

Об'єкт інформаційного правопорушення слід відрізнити від предмета правопорушення, під яким розуміють конкретні об'єкти матеріального світу (речі), щодо яких учинено правопорушення.

Об'єктивна сторона інформаційного правопорушення – це зовнішні ознаки та обставини, які характеризують інформаційне правопорушення.

Ознаки об'єктивної сторони інформаційного правопорушення

1. *Обов'язкові:*

а) діяння (дія чи бездіяльність). Ця ознака, описана у висвітленні загальних ознак інформаційного правопорушення, зводиться до вчинення певних дій чи констатації бездіяльності;

б) шкідливі наслідки – негативні зміни, що мають місце в результаті вчинення правопорушення. Зазвичай вказані зміни торкаються передусім об'єкта інформаційного правопорушення. Виходячи з наявності чи відсутності матеріальних шкідливих наслідків розрізняють два види інформаційних правопорушень: *з матеріальним складом і з формальним складом*. До першого виду відносять такі, для яких обов'язковим елементом є настання матеріальних шкідливих наслідків. Своєю чергою, до другого виду відносять правопорушення, для яких факт настання матеріальних шкідливих наслідків не є обов'язковим; для них сам факт учинення правопорушення свідчить про настання шкідливих наслідків;

в) причинний зв'язок між діянням і шкідливими наслідками. Насамперед стосується

до інформаційних правопорушень із матеріальним складом, де необхідно чітко встановити, що діяння передувало настанню шкідливих наслідків і між ними є причинний зв'язок.

2. Необов'язкові (факультативні):

- а) місце вчинення правопорушення;
- б) час учинення правопорушення;
- в) засоби вчинення адміністративного правопорушення;
- г) обстановка вчинення правопорушення.

Суб'єкт адміністративного правопорушення – це особа, яка вчинила інформаційне правопорушення. Суб'єктом адміністративного правопорушення може бути фізична особа, яка досягла 16-річного віку, та юридична особа незалежно від форми власності.

Види суб'єктів адміністративного правопорушення:

- загальні;
- спеціальні.

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення – внутрішнє (психічне) ставлення суб'єкта правопорушення до скоєного діяння та його шкідливих наслідків.

Ознаки суб'єктивної сторони:

1. Вина – психічне ставлення особи до скоєного діяння та його шкідливих наслідків.

Це – обов'язкова ознака суб'єктивної сторони, що проявляється у формі умислу чи необережності.

Умисел має місце у правопорушенні тоді, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Необережність має місце у правопорушенні тоді, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Мотив – це усвідомлювана причина, яка спонукає особу до скоєння правопорушення.

2. Мета – це очікуваний результат, бажані наслідки, яких прагне досягти особа вчиненням правопорушення.

У практичній діяльності нерідко виникають ситуації, що змушують здійснювати кваліфікацію того чи іншого правопорушення. При цьому особливої значущості набуває відокремлення інформаційних правопорушень від адміністративних, злочинів, дисциплінарних правопорушень.

Керуючись необхідністю визначення чітких відмінностей між інформаційними, адміністративними, дисциплінарними правопорушеннями та злочинами, наведемо основні ознаки, що характеризують вказані відмінності: законодавство про правопорушення, мета стягнення(покарання), суб'єкти, орган юрисдикції, ступінь суспільної небезпеки, юридичні наслідки притягнення до відповідальності.

По-перше, законодавством про інформаційне, адміністративне, дисциплінарне правопорушення є деякі кодекси, закони, підзаконні нормативно правові акти. Джерелом злочину є лише Кримінальний кодекс України.

По-друге, майже співпадає мета стягнення за усі правопорушення – виховання особи, яка вчинила інформаційне, дисциплінарне, адміністративне правопорушення щодо додержання законодавства України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. Мета покарання за злочин – обмеження прав і свобод засудженого, виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

По-третє, суб'єкт інформаційного, адміністративного правопорушення не перебуває у службовій залежності від органу (посадової особи), яка здійснює притягнення до відповідальності, а у випадку дисциплінарного правопорушення така залежність існує, оскільки справу розглядає, зазвичай, керівник правопорушника.

По-четверте, органом юрисдикції за злочин є виключно суд, зі інформаційні правопо-

рушення крім адміністративного суду, інші органи, органами адміністративної юрисдикції є органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, суди тощо.

По-п'яте, ступінь усіх правопорушень нижча, а у злочинів вища.

По-шосте, інформаційні правопорушення *посягають на* врегульовані законами суспільні відносини, які виникають та існують при здійсненні інформаційної діяльності, а саме: при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні учасниками інформаційних правовідносин інформації, адміністративні правопорушення посягають на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, а дисциплінарні на правила трудової (службової) дисципліни.

Одним із елементів поняття відповідальності за інформаційні правопорушення є санкція за невиконання припису інформаційно-правової норми. Поява в юридичній літературі нового терміна, «інформаційні санкції», не розтлумаченого законодавством, призвела до виникнення дискусії з приводу його правової природи. У теорії держави і права закріплений і обґрунтований поділ юридичної відповідальності на чотири види (кримінальна, цивільна, дисциплінарна і адміністративна). Але на сьогодні все більше вчених схиляються до думки, що даний поділ не відповідає сучасним політико-правовим реаліям і за порушення інформаційного законодавства поряд із адміністративною відповідальністю застосовуються також спеціальні санкції – інформаційні.

На думку деяких вчених, інформаційна санкція – це вплив спеціально уповноваженого державою органу на фізичну чи юридичну особу, що вчинила інформаційне правопорушення, в порядку, встановленому інформаційно-правовими нормами з метою забезпечення інформаційних інтересів держави, додержання інформаційної дисципліни та профілактики вчинення таких правопорушень у майбутньому.

З приводу правової природи інформаційних санкцій у юридичній літературі існують

дві точки зору. Перша полягає в тому, що інформаційні санкції є засобами нового виду відповідальності, який ще не знайшов належного відображення в юридичній науці, а саме – інформаційній відповідальності. Прихильники іншої думки стверджують, що інформаційні санкції є нічим іншим як засобами адміністративної відповідальності. Немає єдності в розумінні юридичної природи і в судовій практиці. Зокрема, адміністративні суди різних рівнів у справах при порушенні Закону України «Про доступ до публічної інформації» не можуть застосувати адміністративні стягнення, тому обмежуються заходами передбаченими в Кодексі адміністративного судочинства України.

У разі застосування інформаційних санкцій будуть виникати відносини публічно-правового характеру, оскільки однією з сторін є відповідний контролюючий державний орган, а також адміністративний суд який від імені держави уповноважений застосовувати певні заходи примусу. При цьому санкції накладаються в адміністративному, і в судовому порядку, а суми стягнутих штрафів спрямовуються до державного бюджету України. Отже, відносини, що виникають у даному випадку, за своїм характером є інформаційно-правовими. Тобто, можна дійти висновку про те, що за своїм змістом інформаційні санкції є специфічними заходами інформаційної відповідальності.

У процесі дослідження питання інформаційної відповідальності найважливішим є момент відмежування її від адміністративної. Спільними для них є такі ознаки, як нерівність сторін, спрощена процедура накладання стягнення та ін. Та все ж між ними є досить багато відмінностей. Основні з них такі: інформаційна відповідальність настає тільки за порушення інформаційно-правових норм, що встановлюють правила поведінки суб'єктів інформаційних правовідносин, захищають інформаційні інтереси держави. Сутність інформаційної відповідальності проявляється в застосуванні інформаційних санкцій, якими

на суб'єкта інформаційного правопорушення покладається обов'язок відшкодувати заподіяну державі матеріальну шкоду (при цьому, для цього немає потреби використовувати цивільно-правові засоби) та зазнати кару за вчинене правопорушення.

Інформаційна відповідальність може реалізовуватись паралельно з адміністративною, кримінальною та дисциплінарною. Наразі цивільно-правове, кримінальне, трудове, адміністративне законодавство встановлює відповідальність за порушення інформаційно-правової норми.

У Кримінальному кодексі України до злочинів в інформаційній сфері можна віднести більше 50 статей, на жаль, усі вони містяться у різних розділах КК України, наприклад, у розділі УП «Злочини у сфері господарської діяльності» є 4 статті щодо злочинів в інформаційній сфері. Наприклад, ст.231 «незаконне збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю», ст.232 «Розголошення комерційної або банківської таємниці», ст.232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації», ст.232-2 «Приховування інформації про діяльність емітента».

КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за порушення права на окремі види інформації, відмову в наданні інформації, надання неповної або недостовірної інформації, втрату інформації.

До таких правопорушень, зокрема, належать: ст.41-3 (ненадання інформації для ведення колективних переговорів та здійснення контролю за виконанням колективних переговорів, угод); ст.46 (навмисне приховування джерела зараження венеричною хворобою); ст.53-2 (приховування або викривлення даних Державного земельного кадастру); ст.57 (порушення вимог щодо охорони надр); ст.58 (порушення правил та вимог проведення робіт щодо геологічного вивчення надр); ст.59-1 (порушення вимог щодо охорони територіальних та внутрішніх морських вод від забруднення та засмічення); ст.60 (порушення пра-

вил водокористування); ст.62 (невиконання обов'язків щодо реєстрації у судових документах операцій із шкідливими речовинами та сумішами); ст.82-1 (порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю над операціями поводження з відходами або ненадання чи надання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та знищення відходів); ст.82-3 (приховування, викривлення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб та зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними); ст.83-1 (порушення законодавства про захист рослин); ст.91-4 (відмова від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації); ст.92-1 (порушення законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи); ст.96 (недодержання державних стандартів, норм та правил при проектуванні та будівництві); ст.96-1 (порушення законодавства при плануванні та забудові територій); ст.116-3 (порушення правил реєстрації торгівельних суден); ст.148-5 (порушення правил про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж загального користування); ст.156-1 (порушення законодавства про захист прав споживачів); ст.163-1 (порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків); ст.164-1 (порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів та витрат); ст.164-2 (порушення законодавства з фінансових питань); ст.164-4 (демонстрація та розповсюдження фільмів без державного свідоцтва на право розповсюдження та демонстрації фільмів); ст.164-9 (незаконне розповсюдження екземплярів аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних); ст.164-14 (порушення законодавства про здійснення закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти); ст.165-1 (порушення законодавства в сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування); ст.165-4 (порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страху-

вання від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності); ст.165-5(ухилення від реєстрації в якості платника страхових внесків до Фонду соціального страхування із тимчасової втрати працездатності, несвоєчасна або неповна плата страхових внесків, а також порушення порядку використання страхових коштів); ст.166-4 (порушення порядку надання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень) та ін.

Дисциплінарну відповідальність за проступок в інформаційній сфері несуть працівники підприємств, установ, організацій відповідно до положень, статутів, правил внутрішнього трудового розпорядку і інших нормативних актів.

Трудовим кодексом України встановлено, що за здійснення дисциплінарного проступку, тобто, невиконання або неналежне виконання працівником з його вини покладених на нього трудових обов'язків, власник має право застосувати наступні дисциплінарні стягнення:

- 1) зауваження;
- 2) вимова;
- 3) звільнення по відповідних підставах.

Відповідно до трудового законодавства за правопорушення в інформаційній сфері передбачена і матеріальна відповідальність - це майнова відповідальність працівників, з вини яких підприємство, установа, організація понесли витрати по відшкодуванню шкоди, заподіяної інформаційним правопорушенням.

Детально порядок і умови матеріальної відповідальності робітників і службовців регламентовані трудовим законодавством. Так, матеріальній відповідальності сторін трудового договору присвячені відповідні розділи Трудового кодексу України. Відповідно до вимог трудового законодавства сторона трудового договору (в даному випадку працівник), що заподіяла збиток іншій стороні, відшкодує цей збиток відповідно до ТК України та інших національних законів.

Розірвання трудового договору після спричинення збитку не спричиняє за собою звільнення сторони цього договору від матеріальної відповідальності.

Матеріальна відповідальність за порушення інформаційного законодавства настає разом із залученням порушника до будь-яких інших видів відповідальності (дисциплінарній, адміністративній або кримінальній відповідальності). Матеріальна відповідальність сторони трудового договору настає за збиток, заподіяний нею іншій стороні цього договору в результаті її винної протиправної поведінки. Працівник зобов'язаний відшкодувати власнику заподіяний йому прямий дійсний збиток. Під прямим дійсним збитком розуміється реальне зменшення готівкового майна власника або погіршення стану вказаного майна, а також необхідність для власника зробити витрати або зайві виплати на придбання або відновлення майна.

Встановлення розмірів матеріальної відповідальності працівників за збиток визначається відповідно до вимог Трудового кодексу України. Так, Трудовим кодексом України передбачено випадки повної матеріальної відповідальності, до яких належить відповідальність, покладена на працівника в повному розмірі заподіяного збитку за розголошення відомостей, що становлять таємницю (службову, комерційну або іншу), що охороняється законом, у випадках, передбачених українськими законами.

Відшкодування збитку робиться незалежно від притягнення працівника до дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності за дії або бездіяльність, якими заподіяний збиток власнику.

Цивільно-правова (майнова) відповідальність настає в тих випадках, коли в результаті недотримання відповідних норм інформаційного права заподіюється шкода підприємствам, установам, організаціям і громадянам. Таку відповідальність несуть як юридичні, так і фізичні особи. Відповідно до Цивільного кодексу України майнова шкода

відшкодовується винною стороною в повному об'ємі.

Відшкодування шкоди робиться добровільно або за рішенням суду. При цьому збиток підлягає відшкодуванню стороні, що понесла його, у тому числі і громадянам України та іншим фізичним особам (їх здоров'ю, майну, власності). Із відома сторін або за рішенням суду шкода може бути відшкодована шляхом покладання на відповідача обов'язку по відновленню порушених прав і свобод за рахунок їх сил і засобів. Наприклад, припинення подальшого поширення інформації, а також її спростування тим же способом, яким вона була поширена і тому подібне.

Відповідно ЦК України суб'єкт (позивач) може вимагати компенсації моральної шкоди, якщо громадянину завдана моральна шкода (фізичні або моральні страждання) діями, що порушують його особисті немайнові права або зазіхають на ті, що належать громадянину інші нематеріальні блага, а також в інших випадках, передбачених законом, суд може покласти на порушника обов'язок грошової компенсації вказаної шкоди.

При визначенні розмірів компенсації моральної шкоди суд бере до уваги міру провини порушника і інші обставини, що заслуговують на увагу. Суд повинен також враховувати міру фізичних і моральних страждань, пов'язаних з індивідуальними особливостями особи, якій була завдана шкода.

Згідно ЦК України громадянин України інша фізична та юридична особа має право вимагати через суд спростування тих, що порочать його честь, гідність або ділову репутацію відомостей, якщо той, що розповсюдив такі відомості не доведе, що вони відповідають дійсності.

На вимогу зацікавлених осіб допускається захист честі і гідності громадянина і після його смерті. Якщо відомості, що порочать честь, гідність або ділову репутацію громадянина, поширені в засобах масової інформації, вони мають бути спростовані в тих же засобах масової інформації. Якщо вказані відомості міс-

ються в документі, що виходить від організації, такий документ підлягає заміні або відгуку.

Порядок спростування в інших випадках встановлюється судом.

Громадянин, відносно якого засобами масової інформації опубліковані відомості, що зачіпають його права або інтереси, що охороняються законом, має право на публікацію своєї відповіді в тих же засобах масової інформації [1, с.36]. Крім того, громадянин, відносно якого поширені відомості, що порочать його честь, гідність або ділову репутацію, має право разом із спростуванням таких відомостей вимагати відшкодування збитків і моральної шкоди, заподіяних їх поширенням.

Цивільним кодексом України закріплені аналогічні правила захисту ділової репутації юридичної особи [2, с.78].

За розголошення службової або комерційної таємниці передбачаються різні види відповідальності, у тому числі і громадська. У ЦК України закріплено, що інформація, що становить службову або комерційну таємницю, захищається способами, передбаченими чинним Кодексом і іншими законами.

Особи, що незаконними методами отримали інформацію, яка складає службову або комерційну таємницю, зобов'язані відшкодувати заподіяні збитки. Такий же обов'язок покладається на працівників, що розголосили службову або комерційну таємницю у супереч трудовому договору, у тому числі контракту, і на контрагентів, що зробили це у супереч цивільно-правовому договору.

Дослідження основних закономірностей правового регулювання інформації зумовлене виникненням якісно нових соціальних явищ, пов'язаних з інформацією і, відповідно, увагою законодавця до упорядкування цієї сфери приватності суспільних відносин. Інформація стає специфічним товаром і ресурсом сучасності, об'єктом цивільних правовідносин. Останнім часом різко зріс інтерес до цивільно-правового аспекту інформаційних відносин. При цьому важливо відзначити не ослаб-

лення, а, навпаки, посилення ролі цивільного права в нових умовах. Воно регулює також відносини, пов'язані з інформацією та інформаційним забезпеченням. Право змінюється, виявляючи нові об'єкти регулювання, трансформуючи методи свого впливу на суспільні відносини.

Зазначені процеси поставили законодавця перед необхідністю ефективного юридичного упорядкування суспільних відносин в інформаційній сфері. У руслі цієї тенденції за останнє десятиріччя у сфері інформації як об'єкта права і як товару було прийнято значну кількість нових нормативно-правових актів, що спричинило необхідність закріплення у ЦК України вказаних правовідносин. Різноманітність прояву категорії «інформація» у цивільному обігу потребує серйозного наукового дослідження.

Ці та інші фактори зумовили підвищення наукового інтересу до проблем правового регулювання відносин, що виникають з приводу інформації. Актуальність проблеми інформації як об'єкта цивільно-правових відносин акцентується на необхідності оцінки ефективності існуючого юридичного інструментарію, що використовується для регулювання інформаційних правовідносин [4, с.89].

Комплексне дослідження інформаційних правовідносин сьогодні набуває особливої актуальності через наявність прогалин у чинному цивільному законодавстві щодо їх регулювання з урахуванням їх особливостей та потреб практики. Існуючі в Україні наукові розробки із зазначених проблем, на наше думання, не розкривають специфіки цих правовідносин.

Порівняно невелика кількість публікацій, у яких розглядаються окремі аспекти інформаційних правовідносин, не охоплює і не вирішує багатьох теоретичних проблем і практичних завдань, що викликано відсутністю однозначного підходу до визначення такого нетипового об'єкта цивільного права, як інформація. Як результат – правова невизначеність з низькі принципово важливих питань:

щодо визначення права власності на інформацію; співвідношення «інформації» та «інтелектуальної власності»; визначення істотних умов договору про передачу інформації; порядок укладення названого договору, зокрема специфіки захисту права на інформацію; цивільної відповідальності.

На нашу думку все це пов'язано з тим, що інформація для будь-якої галузі національного права є об'єктом. Тому дійсно є необхідність регулювання її цивільним правом та її окремі елементи. Але ми не згодні з вченими цивілістами, які стверджують що інформаційні відносини регулюються цивільним правом, такі відносини регулюються інформаційним правом [3, с.59].

Суб'єктами інформаційної відповідальності майже завжди є підприємства, установи, організації будь-якої форми власності, та фізичні особи. Адміністративне стягнення як правило накладається у вигляді штрафу застосовується в установлених законом межах (певній кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), а інформаційна санкція навпаки, на нашу думку не повинна розраховуватися відповідно до неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, бо як правило накладається стягнення на юридичних осіб.

На сьогодні чинним законодавством не передбачено інформаційних санкцій.

Таким чином, можна дійти висновку, що реформування адміністративного та інформаційного законодавства є нагальною потребою сьогодення. При цьому це законодавство, крім наукового, має також практичне значення, впливає на формування судової практики. Внесення відповідних змін до адміністративного та інформаційного законодавства дозволить уникнути застосування судами різних норм при вирішенні однорідних питань, а також плутанини, що виникає при накладенні санкцій за вчинення особами правопорушень у сфері інформаційного законодавства.

У теорії права наведено думку, що на сьогодні приступити до вивчення галузевої правової відповідальності з позиції науки інфор-

маційного права важко з тієї причини, що визначення інформаційної відповідальності має бути закріплене в загальній частині галузевого законодавчого акту, що не існує в зв'язку з відсутністю єдиного кодифікованого акту, що складає основи правового регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності.

На думку деяких вчених в галузі інформаційного права, виходячи з бурхливого розвитку української державності і поступової впровадженості публічної сфери, що пов'язана з інформацією, йде активне законодавче оформлення даних відносин, тому приймається безліч нормативно-правових актів, що іноді суперечать один одному, створюючи складні колізії на практиці [5, с.112]. Результатом цього є неправильне тлумачення певних норм, неможливість притягти до відповідальності за інформаційне правопорушення, або завідомо неправильне ведення своєї діяльності на протизаконних засадах.

Отже, на нашу думку інформаційне право потребує адекватної системи захисту його приписів, причому не лише в санкціях норм інших галузей права, а і у власних санкціях. На жаль, санкція інформаційної норми дуже часто не міститься поряд з диспозицією, тому, як правило, міри відповідальності замінюються відсиланнями до чинного законодавства, в якому не завжди можна знайти відповідний нормативний акт, що встановлював би таку відповідальність. Це є результатом відсутності власного механізму захисту і системи санкцій. Доцільним стає розгляд питання про створення єдиного законодавчого акту, що визначав би специфічність санкції інформаційного права, оскільки розвиток законодавства про юридичну відповідальність суб'єктів інформаційного права інколи проходить шляхом прийняття нових актів без врахування змісту раніше прийнятих і без їх відміни.

Проблеми відсутності єдиного кодифікованого акту, де б містився перелік інформаційних правопорушень, виявляються в неправильному, неоднозначному застосуванні норм на практиці. Нерідко в правозастосовній

практиці трапляються випадки, коли спеціально уповноважені органи помилково розглядають деякі правомірні дії власника інформації як інформаційні правопорушення, інколи дуже складно визначити об'єктивну сторону інформаційного правопорушення.

З усього викладеного слід зробити деякі висновки.

По-перше, встановлений поділ юридичної відповідальності на кримінальну, цивільну, дисциплінарну і адміністративну не відповідає реаліям розвитку правової думки і дійсності на фоні зростання відповідальності держави за забезпечення у суспільстві правопорядку.

По-друге, хоча в законодавстві відсутнє пряме визначення інформаційної відповідальності, а поняття «інформаційного правопорушення» (як підстави її настання) не містить жодний нормативно-правовий акт, цей вид відповідальності сформувався об'єктивно, про що свідчить наявність великої кількості законів та підзаконних нормативно-правових актів. Але не слід забувати, що за порушення інформаційно-правової норми можуть наставати й інші види відповідальності, тому «юридична відповідальність за інформаційні правопорушення» і «відповідальність за порушення інформаційно-правової норми» не тотожні поняття.

По-третє, є виправданим створення єдиного закону, наприклад, Інформаційного кодексу України, з повним переліком складів інформаційних правопорушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачило И. Л. Научно-практический комментарий Федерального закона «Об информации, информатизации и защите информации» / Бачило И. Л. – М., 1997. – С. 15–84.
2. Копылов В. А. Информационное право : учебник / Копылов В. А. – М. : Юрист, 2002. – 512 с.
3. Закон України «Про інформацію» // ВВР України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

4. Снытников А. А. Обеспечение и защита права на информацию / Снытников А. А., Туманова Л. В. – М. : Городец-издат, 2001. – С. 101.

5. Швець М. Основи інформаційного права та концепція формування системи інформа-

ційного законодавства України / М. Я. Швець, Р. А. Калюжний, В. Д. Гавловський, В. М. Гуцалюк, В. Цимбалюк // Наукові записки. – Т. 19. – 2001. – Ч. 1. Спец. вип. – С. 168–172.

Коваленко Л. П. Деякі питання щодо правопорушень в інформаційній сфері / Л. П. Коваленко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 158–167 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_29.pdf

Наводиться авторське поняття інформаційних правопорушень, їх сутність, особливості, проведена їх класифікація на види. Аналізується склад інформаційних правопорушень, сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак. Запропоновано авторську класифікацію законодавчих основ інформаційних правопорушень, досліджується система та види стягнень, що накладаються за інформаційні правопорушення.

***

Коваленко Л.П. Некоторые вопросы о правонарушениях в информационной сфере

Приведено авторское понятие информационных правонарушений, их сущность, особенности, проведена их классификация на виды. Анализируется состав информационных правонарушений, совокупность объективных и субъективных. Предложено авторскую классификацию законодательных основ информационных правонарушений, исследуется система и виды взысканий, что накладываются за информационные правонарушения.

***

Kovalenko L.P. Some Questions about Violations in the Field of Information

Copyright concept of information of offenses, their essence, especially their classification into species was powered. Analyzed the composition of information of offenses set of objective and subjective classification author Proposed legislative foundations of information of offenses investigated system and the types of penalties that are imposed for the offense information.

Форум права